

Wieczorek, Leszek

Prawne aspekty polityki państwa wobec mniejszości narodowych (etnicznych) ze szczególnym uwzględnieniem polityki oświatowej

Prace Naukowe AJD. Pedagogika 14, 331-340

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Leszek WIECZOREK

Prawne aspekty polityki państwa wobec mniejszości narodowych (etnicznych) ze szczególnym uwzględnieniem polityki oświatowej

Polityka jest pojęciem, którego geneza sięga ksiąg starożytnych greckich filozofów. W powszechnym użyciu jest przynajmniej od czasów Platona, a zwłaszcza od powstania traktatu jego ucznia Arystotelesa ze Stagiry, już w tytule zawierającego pojęcie „polityka”. Człowiek — według Arystotelesa — jest „zwierzęciem politycznym”, czyli ze swej natury jest istotą społeczną, stworzoną do życia w politycznie zorganizowanej wspólnocie ludzkiej, polityka zaś jest sztuką kontrolowania i uzgadniania — w ramach zorganizowanej zbiorowości ludzkiej — interesów różnorodnych grup społecznych. We współczesnej literaturze światowej powszechnie używa się dwu pojęć, którym w języku polskim odpowiada jeden termin „polityka”. Jedno z nich, w języku angielskim określane jako *politics*, na przykład przez Maxa Webera obejmuje „każdy rodzaj samodzielnej działalności kierowniczej”¹. Drugie z tych pojęć, w języku angielskim znane jako *policy*, odnosi się w przybliżeniu do tego co Robert Scruton² precyzuje jako „generalne zasady, które wyznaczają kierunek działań władz prawnych, administracyjnych i wykonawczych w kwestiach wewnętrznych i międzynarodowych. Polityka w węższym rozumieniu nie jest tym samym co doktryna, czyli systemem przekonań i wartości, generujących określoną politykę, a także nadających sens celom, dla których polityka jest środkiem”³.

W tym właśnie (drugim) znaczeniu polityka państwa będzie przedmiotem rozważań prezentowanych w niniejszym artykule w kontekście aktualnie obowiązujących norm prawnych ustanowionych zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej⁴.

¹ M. Weber, *Polityka jako zawód i powołanie*, Kraków 1998, s. 55.

² R. Scruton, *A Dictionary of Political Thought*, London 1983, s. 358; cyt. za E. Wnuk-Lipięński, *Polityka*, [w:] *Encyklopedia socjologii*, t. II, Warszawa 1999, s. 136.

³ *Encyklopedia socjologii...*, t. II, s. 135 – 139.

⁴ Por. rozdział III Źródła prawa Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (DzU nr 78, poz. 483 wraz ze sprostowaniem z dnia 19.04.2001 r. — DzU nr 28, poz. 31).

Na potrzeby niniejszej publikacji właściwe wydaje się posługiwanie definicjami normatywnymi mniejszości narodowych, określanych nieraz ekwiwalentnie mianem „grup mniejszościowych”⁵, ujmowanymi przez nauki polityczne i prawne według Anny Michalskiej jako definicje skonstruowane na użytek instytucji państwowych i międzynarodowych, mające na celu ustalenie zasad prawnej ochrony członków takiej zbiorowości⁶. W doktrynie funkcjonuje kilka definicji terminu „mniejszości narodowe”⁷. Na użytek niniejszego opracowania termin „mniejszości narodowe (etniczne)” używany będzie dla oznaczenia grupy ludności zamieszkującej w danym państwie, która na ogół posiadając jego obywatelstwo, znajduje się w liczebnej mniejszości. Łączy ich, ale także i różni od większości obywateli danego państwa, przynależność narodowa, odrębność własnej religii, zwyczajów, języka, kultury, tradycji itp. Upraszczając, można stwierdzić, że mniejszość narodowa to grupa etniczna należąca do innego narodu niż ten, pośród którego żyje.

W Polsce aktualnie obowiązujące regulacje w zakresie ochrony mniejszości narodowych (etnicznych) znajdują swój wyraz, począwszy od zapisów w Konstytucji RP z 1997. Paragraf 1 art. 35 teże stanowi, że Rzeczypospolita Polska zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury. Kolejno paragraf 2 tegoż artykułu stanowi, że mniejszości narodowe i etniczne mają prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej.

Struktura narodowościowa i etniczna ludności zamieszkującej terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nie jest jednolita⁸. Nie jest to jednak ewenement, a wręcz stanowi potwierdzenie reguły, jaką jest wieloetniczność współczesnych państw.

Gwarantując obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych równe prawa w życiu politycznym, gospodarczym, społecznym i kulturalnym, Polska zaakceptowała standardy europejskie dotyczące traktowania tych mniejszości⁹. Potwierdziła jednocześnie zapisy dotyczące praw po-

⁵ Zob. *Encyklopedia socjologii...*, tom II, s. 259 – 264.

⁶ A. Michalska, *Międzynarodowa ochrona mniejszości*, „Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa” nr 1/1992.

⁷ Por. np. definicje H. Chałupczak, T. Browarek, *Mniejszości narodowe w Polsce 1918 – 1995*, Lublin 2000, s. 14; G. Janusz, *Prawa mniejszości narodowych. Standardy europejskie*, Warszawa 1995, s. 15 i nast.; B. Weigl, B. Maliszkie wicz, *Większość i mniejszość*, [w:] *Inni to także my*, Gdańsk 1998, s. 17; *Wielka encyklopedia prawa*, Warszawa 2000, s. 459.

⁸ Polskę zamieszkują przedstawiciele kilkunastu mniejszości narodowych i etnicznych, stanowiąc łącznie, według danych szacunkowych, około 2 – 3% obywateli RP. Są to: Białorusini, Czeši, Karaimi, Litwini, Lemkowie, Niemcy, Ormianie, Romowie, Rosjanie, Słowacy, Tatarzy, Ukraińcy, Żydzi. Źródło: http://polonia-polska.pl/index.php?id=mn_opis.

⁹ W tym m. in.: Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r.; Międzynarodowa Konwencja w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Ra-

szczególnej mniejszości narodowych zawarte także w traktatach dwustronnych, które Polska zawarła ze wszystkimi swoimi sąsiadami¹⁰.

W zakresie analizowanej problematyki istotne wydają się następujące postanowienia Konwencji Ramowej Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych z 1995 r.¹¹:

- Strony podejmą, tam gdzie jest to właściwe, środki w zakresie oświaty i badań naukowych, w celu szerzenia wiedzy o kulturze, historii, języku i religii ich mniejszości narodowych oraz większości ludności. W związku z tym Strony, między innymi, zapewnią odpowiednie możliwości kształcenia nauczycieli i dostępu do podręczników oraz ułatwią kontakty pomiędzy uczniami a nauczycielami z różnych środowisk. Strony zobowiązują się ponadto popierać równy dostęp osób należących do mniejszości narodowych do oświaty na wszystkich poziomach¹²;
- w ramach swoich systemów oświatowych Strony uznają prawo osób należących do mniejszości narodowej do zakładania i prowadzenia ich własnych, prywatnych instytucji oświatowych i szkoleniowych. Wykonywanie tego prawa nie pociąga za sobą żadnych zobowiązań finansowych Stron¹³;
- Strony zobowiązują się uznać prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do nauki jego/jej języka mniejszości. W rejonach zamieszkałych tradycyjnie lub przez znaczącą liczbę osób należących do mniejszości narodowych, o ile jest na to wystarczające zapotrzebowanie, Strony będą starać się zapewnić, na tyle, na ile to możliwe, w ramach swoich systemów oświatowych, osobom należącym do tych mniejszości odpowiednie możliwości uczenia się języka mniejszości lub nauki w tym języku. Ustalenie to będzie realizowany bez uszczerbku dla nauki języka oficjalnego lub nauczania w tym języku¹⁴.

sowej z 7 marca 1966 r.; Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 16 grudnia 1966 r.; Konwencja Praw Dziecka z 20 listopada 1989 r.; Konwencja Ramowa Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych sporządzona w Strasburgu 1 lutego 1995 r., a ratyfikowana 10 listopada 2000 r., której Rzeczypospolita Polska stała się stroną z dniem 1 kwietnia 2001 r.

¹⁰ Polska związana jest umowami, w których zawarte są postanowienia dotyczące praw poszczególnych mniejszości narodowych z każdym z państw sąsiedzkich: Republiką Federalną Niemiec, Republiką Czeską, Republiką Słowacką, Ukrainą, Republiką Białoruś, Republiką Litewską oraz Federacją Rosyjską. Zob. więcej na ten temat: K. E c k h a r d t, *Kilka uwag na temat ochrony praw mniejszości narodowych w państwach graniczących z Polską*, [w:] *Mniejszości narodowe i etniczne*, red. H. Zi ę b a - Z a ł u c k a, Rzeszów 2001, s. 67 – 75.

¹¹ Konwencja Ramowa Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych sporządzona w Strasburgu 1 lutego 1995 r., a ratyfikowana 10 listopada 2000 r., której Rzeczypospolita Polska stała się stroną z dniem 1 kwietnia 2001 r. (DzU z 2002 r., nr 22, poz. 209).

¹² Art. 12 teże.

¹³ Art. 13 teże.

¹⁴ Art. 14 teże.

Mimo że Konstytucja RP z 1997 r. nie przewiduje obowiązku uchwalenia odrębnej ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych, to w Sejmie trwają prace nad projektem takiego aktu prawnego¹⁵.

Wśród aktualnie obowiązujących w Polsce norm prawnych odnoszących się do problematyki mniejszości narodowych i etnicznych związanych z polityką oświatową warto w analizowanym zakresie wskazać ustawę z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty¹⁶. Ustawa ta wskazuje w art. 13, że szkoła i placówka publiczna umożliwia uczniom podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, a w szczególności naukę języka oraz własnej historii i kultury. Na wniosek rodziców nauka, o której mowa powyżej, może być prowadzona:

1. w osobnych grupach, oddziałach lub szkołach,
2. w grupach, oddziałach lub szkołach — z dodatkową nauką języka oraz własnej historii i kultury,
3. w międzyszkolnych zespołach nauczania.

Ponadto w pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły publiczne zapewniają podtrzymywanie kultury i tradycji regionalnej. Podręczniki szkolne i książki pomocnicze do kształcenia uczniów w zakresie niezbędnym do podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej mogą być dofinansowywane z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw oświaty i wychowania. Wskazuje ona również w art. 58, że szkołę lub placówkę publiczną zakłada się na podstawie aktu założycielskiego, który określa jej typ, nazwę i siedzibę. Akt założycielski szkoły publicznej, w której jest realizowany obowiązek szkolny, oprócz danych powyżej wymienionych określa także jej zasięg terytorialny (obwód), w szczególności nazwy miejscowości (w miastach nazwy ulic lub ich części) należących do jej obwodu, a w przypadku szkoły podstawowej także podporządkowane jej organizacyjnie szkoły filialne. Szkole publicznej prowadzonej przez osobę fizyczną lub osobę prawną inną niż jednostka samorządu terytorialnego nie ustala się obwodu, chyba że osoba prowadząca wystąpi z takim wnioskiem. Precyzuje ponadto, że nie ustala się obwodów szkołom specjalnym, szkołom integracyjnym, szkołom dla mniejszości narodowych, szkołom artystycznym oraz szkołom sportowym i szkołom mistrzostwa sportowego. Określa także, że założenie szkoły lub placówki publicznej przez osobę prawną inną niż jednostka samorządu terytorialnego lub osobę fizyczną wymaga zezwolenia właściwego organu jednostki samorządu terytorialnego, której zadaniem jest prowadzenie szkół lub placówek publicznych

¹⁵ Przewiduje on, że zakresem podmiotowym ustawy zostaną objęci obywatele polscy należący do mniejszości narodowych tradycyjnie zamieszkałych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Projekt zawiera katalog praw przysługujących mniejszościom narodowym, zakaz dyskryminacji z powodów narodowych i etnicznych oraz zakaz asymilacji. Uznając konstytucyjną zasadę równości obywateli, nie wyklucza możliwości prowadzenia wobec mniejszości narodowych polityki preferencyjnej, zmierzającej do wyrównywania szans.

¹⁶ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity DzU z 1996 r., nr 67, poz. 329 z późn. zm.).

danego typu, wydanego po uzyskaniu pozytywnej opinii kuratora oświaty, a w przypadku szkół artystycznych — zezwolenia ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego wydanego w odniesieniu do szkół realizujących kształcenie ogólne po uzyskaniu pozytywnej opinii kuratora oświaty.

Odmienne unormowania odnośnie do szkół dla mniejszości narodowych, niż w przypadku pozostałych szkół, zawiera także art. 62, wskazując, że organ prowadzący szkoły różnych typów lub placówki może je połączyć w zespół (z pewnymi zastrzeżeniami) bez pozytywnej opinii kuratora oświaty. Wskazuje mianowicie, że wymóg tej opinii nie dotyczy szkół artystycznych, szkół sportowych, szkół z oddziałami sportowymi, szkół mistrzostwa sportowego, szkół z oddziałami integracyjnymi, szkół specjalnych, szkół z oddziałami specjalnymi, szkół w zakładach opieki zdrowotnej, w tym w zakładach leczenia uzdrowiskowego, w domach pomocy społecznej, szkół dla dorosłych, szkół dwujęzycznych oraz szkół dla mniejszości narodowych i szkół z oddziałami dla mniejszości narodowych. Szkoły te mogą być łączone w zespoły na zasadach określonych przez organ prowadzący.

Nie bez znaczenia dla mniejszości narodowych i etnicznych pozostaje także ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach sumienia i wyznania¹⁷. Określa ona w art. 19, że Kościoły i inne związki wyznaniowe korzystają na zasadach równouprawnienia ze swobody pełnienia funkcji religijnych. Wypełniając funkcje religijne, Kościoły i inne związki wyznaniowe mogą w szczególności prowadzić działalność oświatowo-wychowawczą. Kościoły i ich związki wyznaniowe mają prawo zakładać i prowadzić szkoły i przedszkola oraz inne placówki oświatowo-wychowawcze i opiekuńczo-wychowawcze na zasadach określonych w ustawach. Szkoły, przedszkola oraz inne placówki prowadzone przez Kościoły i ich związki wyznaniowe będą dotowane przez państwo lub organy samorządu terytorialnego w przypadkach i na zasadach określonych w odrębnych ustawach.

Działalność służąca celom humanitarnym, charytatywno-opiekuńczym, naukowym i oświatowo-wychowawczym, podejmowana przez osoby prawne Kościołów i innych związków wyznaniowych, jest zrównana pod względem prawnym z działalnością służącą analogicznym celom i prowadzoną przez instytucje państwowe¹⁸. Kościoły i inne związki wyznaniowe mają także prawo zakładać i prowadzić, według samodzielnie ustalonych programów, szkoły duchowne i seminaria duchowne. W zakresie realizacji programu szkół ogólnokształcących i uzyskiwania świadectw dojrzałości szkoły duchowne podlegają nadzorowi ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania. Tworzenie i prowadzenie przez Kościoły i inne związki wyznaniowe szkół wyższych, zasady udzielania im przez państwo pomocy finansowej oraz tryb i zakres uznawania stopni i ty-

¹⁷ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (tekst jednolity DzU z 2000 r., nr 26, poz. 319 z późn. zm.).

¹⁸ Art. 21a tejże ustawy.

tulów naukowych nadawanych w tych szkołach regulują, na wniosek władz Kocsiółów lub innych związków wyznaniowych, odrębne ustawy¹⁹.

Wykonując postanowienia ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Minister Edukacji Narodowej i Sportu wydał rozporządzenia z dnia 3 grudnia 2002 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej uczniów należących do mniejszości narodowych i grup etnicznych²⁰. Zarządził w nim, że szkoły i placówki publiczne umożliwiają uczniom należącym do mniejszości narodowych i grup etnicznych podtrzymywanie i rozwijanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej oraz własnej historii i kultury poprzez:

1. naukę języka mniejszości narodowej lub grupy etnicznej;
2. naukę historii, geografii i kultury kraju pochodzenia mniejszości narodowej;
3. prowadzenie zajęć artystycznych lub innych dodatkowych zajęć.

Naukę języka mniejszości narodowej lub grupy etnicznej oraz nauczanie historii, geografii i kultury kraju pochodzenia mniejszości organizuje dyrektor szkoły na pisemny wniosek, składany — na zasadzie dobrowolności — przez rodziców lub prawnych opiekunów dziecka z zastrzeżeniem, że uczniowie, którzy ukończyli 16 lat, mogą sami składać wniosek o kontynuowanie tych zajęć. Wnioski takie składa się dyrektorowi szkoły w okresie przygotowania organizacji roku szkolnego lub przy zgłoszeniu ucznia do szkoły - są one ważne do czasu ukończenia szkoły.

Nauczanie języka mniejszości narodowej lub grupy etnicznej może być organizowane:

1. w szkołach lub oddziałach z językiem nauczania mniejszości narodowej lub grupy etnicznej, w których zajęcia są prowadzone w tym języku, z wyjątkiem nauczania przedmiotów: język polski, geografia oraz historia, a w szkole podstawowej — język polski, historia i społeczeństwo oraz w kształceniu zintegrowanym — treści nauczania języka polskiego;
2. w szkołach lub oddziałach dwujęzycznych, w których zajęcia z każdego przedmiotu są prowadzone w dwóch językach, z których jednym jest język polski, a drugim język mniejszości narodowej lub grupy etnicznej;
3. w szkołach lub oddziałach z dodatkową nauką języka mniejszości narodowej lub grupy etnicznej, w których zajęcia ze wszystkich przedmiotów prowadzone są w języku polskim, z wyjątkiem przedmiotu dodatkowego, jakim jest język mniejszości narodowej lub grupy etnicznej;
4. w międzyszkolnych zespołach nauczania języka mniejszości narodowej lub grupy etnicznej.

¹⁹ Art. 21 tejże ustawy.

²⁰ Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 grudnia 2002 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej uczniów należących do mniejszości narodowych i grup etnicznych (DzU nr 220, poz. 1853).

W oddziałach z językiem nauczania mniejszości narodowej lub grupy etnicznej dla dzieci sześciolatek wprowadza się język polski w wymiarze 4 godzin tygodniowo. Oddziały takie są organizowane wówczas, gdy na naukę języka mniejszości narodowej lub grupy etnicznej na poziomie danej klasy zgłosi się co najmniej 7 uczniów w szkole podstawowej i gimnazjum i 14 uczniów w szkole ponadgimnazjalnej. W przypadku gdy liczba zgłoszonych uczniów jest mniejsza, nauczanie języka (w języku) mniejszości narodowej lub grupy etnicznej organizuje się w grupach międzyoddziałowych lub międzyklasowych, przy czym:

1. grupa międzyoddziałowa — utworzona z uczniów różnych oddziałów tej samej klasy — nie może liczyć mniej niż 7 uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjach i mniej niż 14 uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych;
2. grupa międzyklasowa — utworzona z uczniów różnych klas — pracuje na zasadach stosowanych w klasach łączonych i nie może liczyć mniej niż 3 i więcej niż 14 uczniów.

Jeśli w szkole nie ma możliwości zorganizowania nauczania języka mniejszości narodowej lub grupy etnicznej z powodu zbyt małej liczby zgłoszonych uczniów lub z braku nauczyciela, dyrektor szkoły przekazuje listę uczniów zgłoszonych na naukę tego języka organowi prowadzącemu szkołę publiczną, który uwzględniając możliwości komunikacyjne, organizuje międzyszkolne zespoły nauczania. Liczba uczniów w zespole międzyszkolnym nie może być mniejsza niż 3 i większa niż 20. Wymiar godzin przeznaczonych na naukę języka mniejszości narodowej lub grupy etnicznej na takich zajęciach wynosi 3 godziny tygodniowo. Nauczanie języka, historii i geografii kraju pochodzenia mniejszości lub języka grupy etnicznej odbywa się na podstawie programów nauczania oraz podręczników szkolnych dopuszczonych do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, na podstawie odrębnych przepisów. W szkołach i placówkach publicznych można, w miarę posiadanych środków finansowych, organizować zajęcia artystyczne i inne zajęcia umożliwiające podtrzymywanie tradycji i kultury mniejszości narodowych lub grup etnicznych. W wykonywaniu zadań określonych przez to rozporządzenie organy prowadzące szkoły i placówki oraz dyrektorzy szkół i placówek współdziałają z organizacjami mniejszości narodowych lub grup etnicznych. Podtrzymywanie poczucia tożsamości religijnej uczniów regulują przepisy o warunkach i sposobie organizowania nauki religii w publicznych szkołach i przedszkolach. Dla uczniów pochodzenia romskiego szkoły mogą - w razie takiej potrzeby — organizować dodatkowe zajęcia, w tym o charakterze wyrównawczym, pomocne w podtrzymywaniu ich tożsamości etnicznej. Sposób organizacji nauki języka i kultury kraju pochodzenia dla uczniów nie będących obywatelami polskimi określają odrębne przepisy. Do organizacji nauki języka mniejszości narodowej lub grupy etnicznej w dotychczasowej szkole ponadpodstawowej stosuje się przepisy dotyczące szkół ponadgimnazjalnych.

Minister Edukacji Narodowej w dniu 4 października 2001 r. wydał rozporządzenie w sprawie przyjmowania osób niebędących obywatelami polskimi do publicznych przedszkoli, szkół, zakładów kształcenia nauczycieli i placówek²¹. Wykonał tym samym wskazania art. 94 a ustawy o systemie oświaty, który określa, że osoby nie będące obywatelami polskimi korzystają z nauki i opieki w publicznych przedszkolach, a podlegające obowiązkowi szkolnemu korzystają z nauki i opieki w publicznych szkołach podstawowych, gimnazjach, publicznych szkołach artystycznych oraz w placówkach, w tym placówkach artystycznych, na warunkach dotyczących obywateli polskich. Na warunkach dotyczących obywateli polskich korzystają z nauki w publicznych szkołach ponadgimnazjalnych, dotychczasowych publicznych szkołach ponadpodstawowych, publicznych szkołach artystycznych, publicznych zakładach kształcenia nauczycieli i publicznych placówkach:

1. pracownicy migrujący, będący obywatelami państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) — strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, jeżeli są lub byli zatrudnieni w Polsce, a także członkowie ich rodzin, o ile zamieszkują na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
2. osoby pochodzenia polskiego w rozumieniu przepisów o repatriacji,
3. osoby, którym udzielono zezwolenia na osiedlenie się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
4. osoby, dla których uprawnienie takie wynika z umów międzynarodowych,
5. osoby, którym nadano status uchodźcy,
6. osoby posiadające zgodę na pobyt tolerowany,
7. osoby korzystające z ochrony czasowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Osoby nie będące obywatelami polskimi, niewymienione powyżej mogą korzystać z nauki w publicznych szkołach, zakładach kształcenia nauczycieli i placówkach, o których mowa wcześniej:

1. jako stypendyści otrzymujący stypendium przyznane przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania,
2. jako stypendyści otrzymujący stypendium przyznane przez organ prowadzący szkołę, zakład kształcenia nauczycieli lub placówkę, dyrektora szkoły, zakładu kształcenia nauczycieli lub placówki,
3. na warunkach odpłatności.

Ponadto osoby nie będące obywatelami polskimi, podlegające obowiązkowi szkolnemu, które nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym do korzystania z nauki, mają prawo do dodatkowej, bezpłatnej nauki języka polskiego. Dodatkową naukę języka polskiego dla tych osób organizuje gmina właściwa ze względu na ich miejsce zamieszkania. Dla osób nie

²¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 4 października 2001 r. w sprawie przyjmowania osób niebędących obywatelami polskimi do publicznych przedszkoli, szkół, zakładów kształcenia nauczycieli i placówek (DzU nr 131, poz. 1458).

będących obywatelami polskimi, podlegających obowiązkowi szkolnemu, placówka dyplomatyczna lub konsularna kraju ich pochodzenia działająca w Polsce albo stowarzyszenie kulturalno-oświatowe danej narodowości mogą organizować w szkole, w porozumieniu z dyrektorem szkoły i za zgodą organu prowadzącego, naukę języka i kultury kraju pochodzenia. Szkoła udostępnia nieodpłatnie pomieszczenia i pomoce dydaktyczne.

Rozporządzenie to określa:

1. warunki i tryb przyjmowania osób niebędących obywatelami polskimi do publicznych przedszkoli, szkół, w tym szkół artystycznych, zakładów kształcenia nauczycieli i placówek.
2. wysokość odpłatności za naukę w publicznych szkołach ponadgimnazjalnych, dotychczasowych szkołach ponadpodstawowych, szkołach artystycznych, zakładach kształcenia nauczycieli i placówkach oraz sposób wnoszenia opłat,
3. sposób organizacji dodatkowej nauki języka polskiego oraz języka i kultury kraju pochodzenia, o których mowa w art. 94a ust. 4 i 5 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty,
4. wysokość stypendium dla osób niebędących obywatelami polskimi, które korzystają z nauki jako stypendyści otrzymujący stypendium przyznane przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, oraz przypadki, w których stypendium może być obniżone lub zawieszona.

Osoby niebędące obywatelami polskimi, zwane dalej „cudzoziemcami”, są przyjmowane do przedszkoli, szkół podstawowych i szkół artystycznych — na warunkach i w trybie dotyczących obywateli polskich. Do gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych, dotychczasowych szkół ponadpodstawowych, szkół artystycznych realizujących kształcenie ogólne, zakładów kształcenia nauczycieli i placówek są przyjmowane, jeżeli:

- a) legitymują się zalegalizowanym świadectwem lub innym dokumentem stwierdzającym ukończenie szkoły za granicą, który uprawnia do podjęcia takiej nauki w kraju wydania, uznanym — zgodnie z odrębnymi przepisami — za równoważne polskiemu świadectwu ukończenia odpowiedniej szkoły publicznej lub świadectwu dojrzałości, a także innymi dokumentami umożliwiającymi zakwalifikowanie cudzoziemca do odpowiedniej klasy lub na odpowiedni semestr,
- b) przedstawiają zaświadczenie lekarskie stwierdzające brak przeciwwskazań do podjęcia nauki w danym typie szkoły.

Dyrektor szkoły, zakładu kształcenia nauczycieli lub placówki przyjmuje i kwalifikuje cudzoziemca do odpowiedniej klasy lub na odpowiedni semestr na podstawie powyższych dokumentów. Jeżeli cudzoziemiec nie może przedłożyć tych dokumentów lub gdy przyjmowanie uczniów do szkoły, zakładu kształcenia nauczycieli lub placówki odbywa się na podstawie postępowania kwalifikacyjnego, zostaje on przyjęty do odpowiedniej klasy lub na odpowiedni semestr na podstawie przeprowadzonego egzaminu wstępnego, sprawdzianu wiedzy lub badania przydatności albo innych warunków określonych w odrębnych przepi-

sach. Cudzoziemcy podejmujący naukę w szkołach, zakładach kształcenia nauczycieli lub placówkach na warunkach odpłatności wnoszą opłatę za każdy rok nauki w wysokości nie niższej niż planowany koszt kształcenia, która nie może wynosić mniej niż kwoty wskazane w tym rozporządzeniu. W przypadku trudnej sytuacji materialnej cudzoziemca, podejmującego naukę na warunkach odpłatności, organ prowadzący szkołę, zakład kształcenia nauczycieli lub placówkę, na wniosek cudzoziemca lub jego rodziców albo opiekunów, może obniżyć opłatę lub zwolnić z niej całkowicie. Opłaty te wnoszone są za cały rok szkolny lub okres nauki trwającej krócej niż rok szkolny, w terminie do dnia rozpoczęcia nauki.

W uzasadnionych przypadkach organ prowadzący szkołę, zakład kształcenia nauczycieli lub placówkę może przedłużyć termin wniesienia opłaty lub wyrazić zgodę na wniesienie opłaty w dwóch ratach, za pierwsze i drugie półrocze. Opłaty za naukę nie podlegają zwrotowi za rok szkolny lub okres nauki, w którym cudzoziemiec został skreślony z listy uczniów lub słuchaczy albo zrezygnował z nauki, chyba że rezygnacja nastąpiła z powodów zdrowotnych potwierdzonych zaświadczeniem lekarskim lub z innych ważnych przyczyn losowych.

Dla cudzoziemców podlegających obowiązkowi szkolnemu, którzy nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym do korzystania z nauki, gmina organizuje w szkole lub placówce dodatkową bezpłatną naukę języka polskiego w formie:

1. kursu przygotowawczego, jeżeli do udziału w zajęciach zgłoszonych zostanie co najmniej 15 cudzoziemców,
2. dodatkowych lekcji języka polskiego, jeżeli do udziału w zajęciach zgłoszonych zostanie mniej niż 15 cudzoziemców.

Cudzoziemiec może pobierać naukę języka polskiego w tych formach przez okres nie dłuższy niż jeden rok szkolny. Nauka prowadzona jest w wymiarze pozwalającym na opanowanie języka polskiego w stopniu umożliwiającym udział w obowiązkowych zajęciach edukacyjnych, nie niższym niż 2 godziny lekcyjne zajęć tygodniowo. Tygodniowy rozkład oraz wymiar godzin zajęć z języka polskiego ustala, w porozumieniu z gminą, dyrektor szkoły lub placówki, w której organizowana jest nauka języka polskiego. Zagraniczna placówka dyplomatyczna lub konsularna albo stowarzyszenie kulturalno-oświatowe danej narodowości mogą organizować w szkole naukę języka i kultury kraju pochodzenia cudzoziemców, jeżeli do udziału w tym kształceniu zgłoszonych zostanie co najmniej 15 cudzoziemców podlegających obowiązkowi szkolnemu. Łączny wymiar godzin nauki języka i kultury kraju pochodzenia cudzoziemców nie może przekroczyć 5 godzin lekcyjnych tygodniowo. Dyrektor szkoły ustala dni tygodnia i godziny, w których może odbywać się w szkole nauka języka i kultury kraju pochodzenia cudzoziemców.

Rozporządzenie określa ponadto warunki i tryb przyznawania cudzoziemcowi stypendium ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania.